

Результаты и их обсуждение. Использование листьев дуба и березы, обработанных препаратом «Риверм», для выкармливания гусениц дубового шелкопряда сокращает сроки развития гусениц на 6 суток, повышает жизнеспособность гусениц на 10-15%, приводит к возрастанию их зоомассы, плодовитости, массы коконов и их шелконосности по сравнению с контролем. Обнаружена высокая эффективность влияния натурального экстракта пыльцы дуба (вариант концентрации 5%) при обработке грены на показатель оживления грены, который увеличивается на 8-11,2% по сравнению с контролем. Наблюдалось значительное снижение уровня заболевания гусениц на 26,5%, шелконосность коконов увеличилась на 1-2,1%. При выращивании дубового шелкопряда на нетрадиционных кормовых растениях (береза, ива) можно использовать водные экстракты свежего листа дуба, которые показывают наиболее выраженное аттрактивное и фагостимулирующее действие по сравнению с экстрактами из сухого листа дуба. Экстрагирование листа дуба холодной водой более эффективно, чем горячей. Применение в качестве кормовой добавки белково-витаминного препарата грибного происхождения для повышения жизнеспособности и продуктивности дубового шелкопряда на дубе и нетрадиционном кормовом растении – березе свидетельствует о его высокой эффективности, так как при использовании 20-30%-ного водного раствора препарата наблюдается позитивное влияние на работу пищеварительной системы гусениц. При этом повышается уровень усвоения и утилизации корма насекомыми, что способствует повышению продуктивности дубового шелкопряда. Исследуемые препараты аквоаминофосфатов микроэлементов имеют высокую биологическую активность и повышают иммунобиологический потенциал насекомых. Использование аквоаминофосфатов микроэлементов для обогащения корма способствует повышению уровня метаболизма у гусениц, что стимулирует их рост, развитие и шелкопродуктивность имаго. Наиболее высокие показатели физиологического состояния дубового шелкопряда получены при воздействии аквоаминофосфата Cu-Zn.

Заключение. Сравнительный анализ развития дубового шелкопряда на разных кормовых растениях показал, что самыми лучшими биостимуляторами являются: препарат «Риверм», экстракт пыльцы дуба, белково-витаминный препарат грибного происхождения и аквоаминофосфат Cu-Zn.

РОЛЯ РОДНОЙ МОВЫ Ў ФАРМІРАВАННІ ЭТНІЧНАЙ САМАСВЯДОМАСЦІ ЖЫХАРОЎ БЕЛАРУСКА-РУСКАГА ПАМЕЖЖА

*А.С. Дзядова
Віцебск, УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”*

Як вядома, мова з’яўляецца не толькі сродкам выражэння думкі і служыць мэтам камунікацыі, але і выступае істотным кампанентам духоўнай культуры народа, адлюстраваннем яго жыцця, светапогляду і менталітэту. Апрача таго, мова з’яўляецца важным кансалідуючым элементам любога грамадства і служыць для ўсведамлення свайго этнічнага “я” ў агульнай супольнасці людзей. “Народ выражае сябе найпаўней і найдакладней у мове сваёй”, – заўважаў яшчэ ў XIX ст. вядомы рускі лінгвіст І. Сразнеўскі. – Народ і мову нельга ўявіць адно без аднаго”. Менавіта таму назвы народа і яго мовы супадаюць. **Мэтай** артыкула з’яўляецца выяўленне ролі, якую адыгрывае родная мова ў фарміраванні этнічнай самасвядомасці насельніцтва беларуска-рускага памежжа. Асноўным **метадам** даследавання выступае сацыялінгвістычны метада.

Этнічная самасвядомасць – гэта сістэма ўяўленняў этнасу аб сваіх характэрных асаблівасцях, якія вылучаюць яго сярод іншых аналагічных утварэнняў, веданне і разуменне культуры, традыцый, мовы, нацыянальных інтарэсаў і ідэалаў. Ёсць меркаванне, што сярод чатырох складнікаў нацыянальнай самасвядомасці – этнічнай, культурнай, моўнай і рэлігійнай – дамінантнай з’яўляецца моўная. На працягу стагоддзяў народы могуць змяняць сваё месца жыхарства, норавы, звычаі, рэлігію – усё, акрамя мовы, якая ўяўляе сабой адну з найбольш відавочных праяў этнічнай арыгінальнасці.

Тым не менш, сітуацыя “адна мова – адзін народ” тыповая, хутчэй, у ідэале, чым у сапраўднасці. Нярэдка прадстаўнікі той ці іншай нацыі на практыцы карыстаюцца не адной, а некалькімі мовамі. Сучасную моўную сітуацыю ў Беларусі якраз і вызначае руска-беларускае двухмоўе, якое носіць незбалансаваны характар. Праблема білінгвізму з’яўляецца найбольш актуальнай у тых рэгіёнах нашай рэспублікі, якія мяжуюць з Расіяй. Сярод іх – значная частка тэрыторыі Віцебшчыны: Віцебскі, Гарадоцкі, Расонскі, Верхнядзвінскі, Лёзненскі, Дубровенскі раёны. Іх насельніцтва з прычыны геаграфічнага размяшчэння тэрыторыі пражывання, а таксама даволі актыўных культурных, побытавых і гандлёва-эканамічных стасункаў з жыхарамі прылеглых да Беларусі раёнаў Расіі – Смаленскай і Пскоўскай абласцей – найбольш падвергнута рускамоўнаму ўплыву. Між тым, пашырэнне сферы практычнага прымянення рускай мовы характэрна не толькі для вясковага і гарадскога насельніцтва беларуска-рускага памежжа, але і для астатніх рэгіёнаў Беларусі, асабліва для яе паўночна-ўсходняй часткі. Шырокае распаўсюджанне так званай “трасянке” на прылеглай да Расіі тэрыторыі (і не толькі) з’яўляецца відавочнай праявай руска-беларускай інтэрферэнцыі.

Як заўважае дырэктар Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі А.Лукашанец, у апошні час “развіццё і ўдасканаленне сістэмы беларускай літаратурнай мовы суправаджаецца паступовым выцясненнем яе з найбольш значных і ўплывовых сфер зносін” [1, 40]. Відавочна, што мэтанакіраванае фарміраванне этнічнай самасвядомасці, у аснове якой ляжыць усведамленне роднай мовы як нацыянальнай святыні беларусаў, выступае сёння адной з найбольш важных і актуальных задач у працэсе грамадска-патрыятычнага выхавання насельніцтва, у першую чаргу, дзяцей і моладзі ўсіх рэгіёнаў нашай краіны, і асабліва названых вышэй раёнаў Віцебскай вобласці.

Заўважым, што пры тлумачэнні паняцця “родная мова” існуе некалькі падыходаў. Спецыялістамі розных галін навукі – этналогіі, псіхалінгвістыкі, паліталогіі – даюцца самыя розныя яго азначэнні і характарыстыкі. Як лічыць вядомы айчынны лінгвіст А. Я. Міхневіч, “паняццю “родная мова” можна даць наступнае азначэнне: “Роднай называецца мова, на якой чалавек мысліць без дадатковага самакантролю, з дапамогай якой лёгка і натуральна выражае свае думкі ў вуснай і пісьмовай форме, якая служыць падмуркам яго этнічнага самаўсведамлення, яго этнічнай і нацыянальнай самаідэнтыфікацыі” [2, 458]. Родная мова звязвае чалавека з яго народам, з папярэднімі пакаленнямі і іх духоўнымі каштоўнасцямі, з’яўляецца сродкам, з дапамогай якога мы далучаемся да сваіх продкаў і нашчадкаў, які дазваляе нам арганічна ўвайсці ў шэраг пакаленняў, што жылі да нас і прыйдуць пасля. Родная мова дадзена чалавеку для ўсведамлення свайго этнічнага “я” ў агульнай супольнасці людзей. Адыгрываючы ролю этнічнага сімвала, яна здольна кансалідаваць народ і адрозніваць яго ад іншых этнасаў.

Сёння дзяржаўнымі мовамі ў нашай краіне з’яўляюцца беларуская мова як мова тытульнай нацыі і руская мова як найбольш пашыраная ў камунікатыўных адносінах. Гэта замацавана ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і у 2-й рэдакцыі Закона РБ “Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь” (Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 187-3 ад 13 ліпеня 1998 г.). Апошнія афіцыйныя звесткі пра выкарыстанне беларускай мовы ў штодзённых зносінах змешчаны ў матэрыялах перапісу 2009г., паводле якіх, беларускую мову назвалі роднай каля 53-х % жыхароў рэспублікі. Аднак такі даволі высокі працэнт рэспандэнтаў, для якіх роднай мовай з’яўляецца беларуская, зусім не азначае, што яны мысляць на гэтай мове і карыстаюцца ёю штодзень, глыбока і поўна валодаюць ёю і без цяжкасцей вядуць суразмоўніцтва ў прафесійнай і побытавай сферы. У свядомасці беларусаў, хутчэй, адсутнічае размежаванне паняццяў “родная мова” і “этнічная мова”. У якасці роднай крыху больш за палову нашых землякоў (на Віцебшчыне іх 46,3%) называюць мову свайго народа, тытульнай нацыі, той краіны, на зямлі якой жывуць. А значыць, беларуская мова для іх адыгрывае ролю этнічнага сімвала. Але ж мова жыве, развіваецца і ўдасканальваецца толькі праз сферу камунікацыі. Якой бы важнай ні была яе сімвалічная функцыя, пры адсутнасці ўжывання ў сферы камунікацыі мова рана ці позна асуджана на знікненне. Страта народам сваёй мовы прыводзіць з часам да знікнення гэтага народа як этнасу. На вялікі жаль, у нас, беларусаў, і жыхароў беларуска-рускага памежжа ў тым ліку, на конт гэтага няма сапраўднага разумення. Сёння многія дазваляюць сцвярджаць, быццам мова – гэта нешта другараднае і неістотнае ў жыцці нацыі. У пераважнай большасці нашых землякоў, у адрозненне ад іншых славянскіх народаў, няма ўсведамлення роднай беларускай мовы як нечага першаступеннага і жыццёва неабходнага. А гэта, зразумела, выступае паказчыкам нацыянальнай няўстойлівасці. Пранікненне ў нацыянальную самасвядомасць іншаэтнічнай мовы азначае моўную асіміляцыю і можа сведчыць нават пра змену этнічнай арыентацыі. Больш за тое, асноўная маса насельніцтва Беларусі не валодае правільнай, нарматыўнай літаратурнай мовай этнасу, да якога належыць.

Думаецца, што сёння адказнасць за захаванне, падтрымку і папулярызацыю роднай мовы на ўсёй тэрыторыі яе бытавання ляжыць найперш на прадстаўніках беларускай інтэлігенцыі. Фарміраванне этнічнай самасвядомасці асобы ў сучасных агульнаадукацыйных установах Беларусі павінна ажыццяўляцца на аснове звароту да нацыянальных вытокаў і культурна-гістарычных здабыткаў нашых продкаў, у тым ліку і да беларускай мовы.

Мова – прадмет гонару кожнага народа. Таму павышэнне прэстыжу роднай мовы, пашырэнне сфер яе ужытку на спрадвечнай тэрыторыі, і асабліва ў прыгранічных з Расіяй рэгіёнах, павінна стаць надзённай задачай кожнага свядомага беларуса, дзе б ні жыў і кім бы ён ні працаваў. Зразумела, што павага да роднай мовы і клопат аб яе развіцці не выключае ведання іншых моў, у тым ліку і рускай, бо, як пісаў некалі В. Гётэ, “колькі моў ты ведаеш, столькі разоў ты чалавек”.

1. Лукашанец, А.А. Беларуская мова на пачатку XXI ст.: Некаторыя разважанні / А.А. Лукашанец // Роднае слова. – 2004. – № 11. – С. 39 – 44.
2. Міхневіч, А.Я. Родная мова / А. Я. Міхневіч // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мінск, 1994. – С.458.